

ŚWIAT W ROCZNIKU
EDWARD HALIŻAK
doi 10.7366/2300265420162213

REGION AZJI I PACYFIKU: „WYGLĄDA NA TO, ŻE CHIŃSKI MODEL GOSPODARCZY MA TRWAŁE PODSTAWY”

Podtytuł tego artykułu został zaczerpnięty z raportu opublikowanego przez Harvard Kennedy School, którego jeden z podrozdziałów był tak właśnie zatytułowany (*Sorry, but on balance, Chinese Economic Model is probably sustainable*)¹.

To metaforyczne stwierdzenie ma wyjątkowo nośne przesłanie, które można ująć w formie hipotezy mówiącej, iż podstawy wzrostu Chin, mając trwały charakter, przyczyniają się do powiększenia parametrów decydujących o ich mocarstwowości, która daleko wykracza poza regionalny wymiar, nadając im wręcz status wschodzącego supermocarstwa.

Chiny i ich polityka zagraniczna to najważniejszy punkt odniesienia w badaniu stosunków międzynarodowych w regionie Azji i Pacyfiku. Wydarzenia polityczne i ekonomiczne, do których doszło w 2016 r., w pełni potwierdzają takie wyjściowe założenie. W tym zatem kontekście w artykule zostaną rozpatrzone następujące kwestie. Najpierw w ogólnym zarysie będą przedstawione kluczowe wydarzenia polityczno-ekonomiczne w regionie w 2016 r., a następnie te związane z rozwojem i polityką zagraniczną Chin. Trzecia część zostanie poświęcona analizie stosunków USA–Chiny.

REGIONALNA PANORAMA WYDARZEŃ

ASEAN tradycyjnie już pełnił funkcję centrum politycznej aktywności w regionie ze względu na organizowane pod jego auspicjami fora dyplomacji wielostronnej, takie jak: Szczyt Azji Wschodniej (East Asia Summit), Regionalne Forum ASEAN (ASEAN Regional Forum), Spotkania Ministrów Obrony Plus (ASEAN Defence Ministers' Meeting Plus). Upływająca w lutym 2017 r. pięćdziesiąta rocznica utworzenia ASEAN stworzyła okazję do jubileuszowych podsumowań, ale także do dyskusji o skali wyzwań, jakim musi stawić czoła ta instytucja, oraz funkcji, jakie pełni w stosunkach wewnątrzregionalnych. Chodzi o następujące kwestie:

- po pierwsze, niemała część państw członkowskich przeżywa liczne problemy wewnętrzne (Myanmar, Tajlandia) – co opóźnia proces tworzenia wspólnoty ASEAN;

¹ K. Rudd, *US–China 21. The Future of US–China Relations under Xi Jinping*, Harvard Kennedy School, Summary Report, 2015, s. 8–10.

- po drugie, nowa generacja przywódców i elit rządzących, w przeciwieństwie do starszej, wyraża mniejsze zainteresowanie współpracą regionalną;
- po trzecie, ASEAN stoi w obliczu rekonfiguracji stosunków wewnętrznych, gdyż największe państwa tego ugrupowania zaczynają się różnić pod względem tempa i zakresu integracji;
- po czwarte, konieczne jest ustanowienie optymalnych relacji z takimi mocarstwami jak USA, Chiny, Japonia, Australia, z których każde stara się układać stosunki z ASEAN pod kątem własnych narodowych interesów – co prowadzi do ich instrumentalizacji i dekompozycji całego ugrupowania. To nowy jakościowo geostrategiczny kontekst rozwoju i funkcjonowania ASEAN².

Chiński kontekst ma kluczowe znaczenie dla międzynarodowej roli ASEAN w regionie, która polega na umiejętnym balansowaniu między Chinami i USA i oferowaniu zarazem dla obydwu tych mocarstw płaszczyzny wzajemnego komunikowania się. Chiny jako pierwsze nawiązały współpracę z ASEAN, podpisując w 2002 r. umowę o strefie wolnego handlu. W odpowiedzi USA w 2009 r. rozpoczęły dialog z ASEAN, a w następnym roku ustanowiły własną misję dyplomatyczną przy tej organizacji. W 2011 r. po raz pierwszy uczestniczyły w spotkaniu na szczycie ugrupowania³.

Pomimo wyzwań związanych z narastającą rywalizacją USA i Chin w regionie ASEAN pozostaje jedynym forum dyskusji o problemie bezpieczeństwa wewnątrzregionalnego, akceptowanym przez wszystkie mocarstwa. Dowodzi tego ich obecność podczas kolejnego spotkania na Szczycie Azji Wschodniej (East Asia Summit) 8 września 2016 r. w stolicy Laosu Wientianie. Oprócz przywódców dziesięciu państw ASEAN uczestniczyli w nim przywódcy: Australii, Indii, Japonii, Republiki Korei, Rosji, USA i Nowej Zelandii. W opublikowanym komunikacie końcowym odniesiono się do różnych uzgodnionych programów współpracy, ale najwięcej uwagi poświęcono problematyce bezpieczeństwa regionalnego, a zwłaszcza takim kwestiom jak polityka Korei Północnej i sytuacja na Morzu Południowochińskim. W odniesieniu do pierwszej wyrażono jednoznacznie negatywne stanowisko wobec polityki eskalacji zbrojeń przez Koreę Północną. W drugiej sprawie zaś zajęto wyjątkowo ugodową postawę, podkreślając potrzebę rozwiązania tego sporu na podstawie zasad prawa morza z 1982 r. i porozumienia Chiny–ASEAN z 2002 r. (Declaration on the Conduct of Parties in the South China Sea).

W 2017 r. Szczyt Azji Wschodniej zaplanowano w Manili, co z pewnością nada temu wydarzeniu wyjątkowy charakter ze względu na zmiany w polityce wewnętrznej i zagranicznej Filipin, które zaszły w 2016 r. i które sprawiły, że znalazły się one w centrum zainteresowania regionalnej sceny politycznej.

27 czerwca 2016 r. rozpoczął urzędowanie nowy prezydent Filipin Rodrigo Duterte, który zastąpił na tym stanowisku Benigno Aquino. W kampanii wyborczej przedstawił radykalny program walki z przestępczością zorganizowaną, gangami narkotykowymi i korupcją. Głosił także potrzebę zapewnienia strategicznej równo-

² S. Limaye, „Why ASEAN is here to stay and what that means for the US”, PacNet (Pacific Forum, CSIS) 2016, nr 73.

³ M. Cook, „The East Asia Summit in contested Asia”, PacNet (Pacific Forum, CSIS) 2016, nr 65.

wagi w relacjach między Chinami i USA. Po objęciu urzędu przystąpił natychmiast do realizacji swego programu wyborczego. W polityce wewnętrznej zastosowano metodę bezpośredniej rozprawy z przestępcami polegającą na zabijaniu ich z pominięciem procedur sądowych. Pod koniec 2016 r. oceniono, że zginęło w ten sposób około 6 tys. osób. Nie mogło to nie mieć wpływu na negatywne postrzeganie i krytykę poczynań prezydenta Filipin przez społeczność międzynarodową⁴.

Największe jednak zmiany dokonały się w polityce zagranicznej tego kraju, zmiany na tyle istotne, że doprowadziły do naruszenia regionalnej równowagi sił na korzyść Chin, które okazały się tym samym największym beneficjentem polityki Duterte. Przypomnijmy, że w czasach zimnej wojny, w 1951 r. Filipiny podpisały układ o wzajemnej obronie z USA (Military Defence Treaty), który został wypowiedziany w 1992 r. W 1998 r. obydwa państwa podpisały porozumienie o dostępie portów Filipin dla US Navy (The Visiting Forces Agreement). W styczniu 2016 r. weszło w życie nowe porozumienie o wzmocnionej współpracy wojskowej USA–Filipiny (Philippine–US Enhanced Defence Cooperation Agreement), które przewiduje możliwość okresowego stacjonowania sił zbrojnych USA na Filipinach oraz współpracę w zakresie interoperacyjności. Najważniejszym jednak jego komponentem była możliwość wspólnych akcji patrolowych na spornym akwenie Morza Południowochińskiego, zwłaszcza wokół wysepek, na których Chiny zbudowały elementy infrastruktury wojskowej⁵.

Wszystkie te zobowiązania rządu Filipin zostały przez nowego prezydenta zrewidowane i, co najważniejsze, publicznie ogłoszone podczas czterodniowej jego wizyty w Chinach pod koniec października. Miała ona wyjątkową oprawę w historii stosunków wzajemnych, a najważniejszym jej elementem była deklaracja Duterte o zrewidowaniu stosunków wojskowych i ekonomicznych z USA. W praktyce oznaczało to wyłączenie się Filipin z amerykańskiej strategii rebalansowania wpływu Chin (*rebalancing*) w regionie. Miejsce i czas ogłoszenia takiej deklaracji były równoznaczne z prestiżowym zwycięstwem Chin, które wynagrodziły Filipiny ofertą inwestycji na sumę około 13,5 mld USD oraz zgodą na bezpośrednie rozmowy o spornych obszarach morskich na Morzu Południowochińskim wokół archipelagu Scarborough Shoal⁶. Dzięki takim posunięciom Chiny zniwelowały negatywne skutki werdyktu międzynarodowego Trybunału Prawa Morza z 12 lipca 2016 r., o czym będzie mowa w dalszej części artykułu.

„Utrata” przez USA Filipin jako sojusznika antychińskiej koalicji dyplomatycznej została częściowo zrekomensowana umocnieniem więzi z Wietnamem i Singapurem, dwoma ważnymi państwami ASEAN. W dniach 23–25 maja 2016 r. prezydent Barack Obama złożył oficjalną wizytę w Wietnamie, odwiedzając Hanoi – stolicę kraju i Sajgon na południu. Jej najważniejszym bezpośrednim efektem było podniesienie rangi bilateralnych stosunków do poziomu strategicznego. Dzięki tak

⁴ *Turning Vision into Reality for a Dynamic ASEAN Community*, Chairmans Statements of the 11th East Asia Summit, 8 September 2016, Vientiane, Lao PDR, aseansec.org.

⁵ *Comparative Connections Summaries*, PacNet (Pacific Forum, CSIS) 2016, nr 44.

⁶ „Duterte aligns Philippines with China, says U.S. has lost”, Reuters, 20 października 2016 r., <http://www.reuters.com/article/us-china-philippines-idUSKCN12K0AS>.

wysokiemu politycznemu zaufaniu możliwe stało się zawarcie umowy o sprzedaży przez USA 18 łodzi patrolowych. Warto także nadmienić, że począwszy od nawiązania stosunków dyplomatycznych w 1995 r., obroty handlowe między obydwooma państwami wzrosły ponad stokrotnie, osiągając w 2015 r. wartość około 45 mld USD. Przy okazji tej wizyty ogłoszono, że Wietnam złoży zamówienie na zakup 100 samolotów firmy Boeing o wartości około 11,3 mld USD⁷.

Te empiryczne fakty pokazują, jak ważne znaczenie ma Wietnam w amerykańskiej strategii rebalansowania, i to pomimo negatywnego kontekstu historycznego, jakim była wojna między tymi państwami w latach 1964–1975. Strategia, o której mowa, ma zapewnić USA hegemonię w regionie Azji i Pacyfiku dzięki utworzeniu sieci bilateralnych sojuszy i umów z państwami regionu i wciągnięciu ich w orbitę wpływów USA, tak aby równoważyć stały wzrost chińskiej potęgi, która w ocenie USA zagraża ich regionalnej hegemonii. Chodzi o specjalne relacje z takimi państwami jak: Japonia, Republika Korei, Filipiny, Malezja, Tajlandia, Singapur, Indonezja i Australia. W 2016 r. kolejnym państwem ASEAN, które zacieśniło stosunki z USA, był Singapur. Okazją ku temu była wizyta premiera Singapuru Lee Hsien Loonga w Waszyngtonie na początku sierpnia ubiegłego roku, z okazji rocznicy nawiązania stosunków dyplomatycznych. Singapur to najwyżej rozwinięte państwo ASEAN, które stworzyło własny oryginalny model rozwoju będący wzorem do naśladowania przez inne kraje, w tym przez Chiny. Sprawia to, że w polityce zagranicznej orientuje się on na kontakty i współpracę z najwyżej rozwiniętymi państwami Zachodu, w tym z USA, z którymi od 2012 r. opiera stosunki na zasadzie partnerstwa strategicznego. Przesądza o tym zaawansowana współpraca wojskowa obydwu państw, w ramach której okręty amerykańskiej marynarki wojennej mają prawo zawijać do portu wojennego Singapuru Changi Naval Base, a siły powietrzne operować z lotniska Paya Lebar Air Base w wykonywaniu lotów patrolowych nad Morzem Południowochińskim⁸.

Wzmocniona współpraca Wietnamu i Singapuru z USA stawia na porządku dziennym ich stosunki z Chinami, które są realizowane zarówno na płaszczyźnie dwustronnej (Chiny są najważniejszym partnerem handlowym Wietnamu i Singapuru), jak i wielostronnej, przez mechanizm ASEAN. W ocenie ekspertów dopóki obydwa państwa nie zajmą jednoznacznie antychińskiej postawy, dopóty ich współpraca z USA nie będzie postrzegana jako zagrożenie dla nich⁹. W rywalizacji USA–Chiny na obszarze ASEAN te pierwsze wydają się mieć przewagę ze względu na bezwarunkowe wsparcie Laosu i Kambodży, podczas gdy pozostałe starają się balansować między obydwooma mocarstwami¹⁰.

⁷ Huong Le Thu, „The bilateral and regional significance of Obama’s visit in Vietnam”, PacNet (Pacific Forum, CSIS) 2016, nr 48.

⁸ Phuong Nguyen, „Singapore–US relations to set pace for twenty-first century US engagement in Southeast Asia”, 21 lipca 2016 r., www.csis.org.

⁹ Yun Sun, „China’s perspective on the US–Vietnam rapprochement”, PacNet (Pacific Forum, CSIS) 2016, nr 48.

¹⁰ Masashi Nishihara, „A separate group for the ‘maritime’ ASEAN nations”, PacNet (Pacific Forum, CSIS) 2016, nr 63.

CHINY

Chiny dzięki utrzymaniu wysokiego tempa wzrostu gospodarczego na poziomie około 6,7% oraz aktywnej polityce zagranicznej pozostawały w centrum wydarzeń międzynarodowych w regionie Azji i Pacyfiku.

Nieoczekiwanie kwestia rozwoju gospodarczego koncentrowała na sobie uwagę obserwatorów chińskiej sceny polityczno-gospodarczej. Miało to związek z pytaniem, kiedy i w jakim czasie Chiny staną się pierwszą gospodarką świata, detronizując w tej mierze gospodarkę USA (biorąc pod uwagę kryterium kursu walutowego). Znaczenie tego procesu daleko wykracza poza symbolikę, gdyż w istocie rzeczy będzie oznaczało przekształcenie się Chin w supermocarstwo na bazie potęgi gospodarczej, które z pewnością dzięki posiadanym aktywom materialnym będzie podejmować działania na rzecz wzmocnienia innych wymiarów mocarstwowości, tj. w sferze militarnej i *soft power*. O trwałym wzroście Chin w dziesięcioletniej perspektywie zaświadcza taka oto opinia na ten temat: „Wysoco nieprzekonujący jest argument, iż transformacja Chin ze starego modelu wzrostu gospodarczego (opartego na kombinacji wysokiego poziomu inwestycji infrastrukturalnych, niskich płac i eksportu towarów roboczołłonnych) na rzecz nowego, opartego na konsumpcji i innowacyjnym sektorze prywatnym, zakończy się niepowodzeniem. Mamy raczej do czynienia ze starannie zaplanowaną strategią rozwoju zasadniczo odmienną od dotychczasowej, opierającą się na całej gamie bodźców po stronie popytu. Cieszy się ona najwyższym politycznym wsparciem, dzięki czemu proces jej wdrożenia należy ocenić wyjątkowo wysoko. (...) Prawda jest taka, że obecna elita polityczna Chin jest najbardziej kompetentną od czasu rozpoczęcia reform w 1978 r.”¹¹

W najnowszej publikacji trójka chińskich ekonomistów wskazuje na następujące sukcesy i niepowodzenia Chin w restrukturyzacji i reformowaniu ich gospodarki w latach 2011–2015, tj. w okresie obowiązywania dwunastego planu pięcioletniego:

1. Chiny osiągnęły status drugiej gospodarki świata i przekształciły się z kraju o niskim dochodzie na jednego mieszkańca w kraj o średnim dochodzie.
2. Zmniejszył się udział gałęzi przemysłu w produkcji przemysłowej na rzecz gałęzi kapitałochłonnych technologicznie zaawansowanych.
3. Udział handlu elektronicznego w sprzedaży ogółem osiągnął poziom 33%.
4. Udział wydatków na prace B+R w PKB wzrósł do 2,14% w roku 2014.
5. Zmniejszyła się energochłonność dochodu narodowego Chin z 0,88 jednostki przeliczeniowej w 2010 r. do 0,80 w 2013 r.
6. Chiny zajęły pozycję nr 1 w handlu światowym i stały się najważniejszym partnerem handlowym dla 120 państw świata.
7. Będąc wprzęgnięte w globalny łańcuch produkcji organizowany i kontrolowany przez przedsiębiorstwa międzynarodowe, Chiny w ostatnich latach nie poprawiły znacząco swej pozycji mierzonej wskaźnikiem wartości dodanej (*value added*). To jedyny przykład braku postępu w wymiarze jakościowym ich gospodarki¹².

¹¹ K. Rudd, op. cit., s. 9.

¹² Shantong Li, Huijiong Wang, JianWu Ne, „Analysis of implementation of China's 12th Five Year Plan and prospects of its next five years”, *Journal of Chinese Economic and Foreign Trade Studies* 2016, nr 1, s. 40–59.

Osiągnięcia gospodarcze Chin w ostatnich kilku latach podważyły obecną w naukowym dyskursie tezę o ich „upadku” (*China collapse*)¹³. Konsolidacja chińskiego modelu rozwoju gospodarczego w postaci braku zagrożeń dla równowagi wewnętrznej i zewnętrznej zaprzecza powyższej tezie – co nie wyklucza ujawnienia się licznych problemów strukturalnych, które są nie bez trudności stopniowo rozwiązywane. Pod koniec 2016 r. tygodnik *The Economist* pisał, że pod pewnymi względami gospodarka Chin jest silniejsza niż w ostatnich kilku latach. Ceny producentów, które były poddane presji deflacyjnej przez kolejne 54 miesiące, zaczęły rosnać, co pociągnęło za sobą wzrost zysków przedsiębiorstw. Ograniczono nadprodukcję w przemyśle stalowym i węglowym, a na rynku mieszkaniowym zmniejszono wolumen niesprzedanych mieszkań. Oczekuje się, że w 2016 r. wzrost gospodarczy osiągnie 6,7%¹⁴.

Gospodarka Chin znajduje się w bardzo dobrym punkcie transformacji i zmian strukturalnych, o czym zaświadczaą dwojakiemu rodzaju tendencje rozwojowe. Pierwsza z nich przejawia się w wynoszącym około 40% spadku udziału przemysłu w tworzeniu produktu krajowego, czemu towarzyszy wzrost udziału usług do poziomu ponad 50%. Pochodną tej zmiany jest tendencja zmniejszenia się zatrudnienia w roboczołłonnych branżach przemysłu, który zaczyna być stopniowo przenoszony do państw Azji Południowo-Wschodniej, gdzie koszty robocizny są niższe niż w Chinach. Towarzyszy temu jednocześnie wzrost popytu na pracę w bardziej zaawansowanych technologicznie branżach i sektorze usług¹⁵.

Tabele 1 i 2 prezentują w różnym ujęciu podstawowe parametry gospodarki Chin, pozwalające w naszym przekonaniu na ocenę i wnioskowanie o istocie ich potęgi gospodarczej.

Chiny, osiągnąwszy status mocarstwa ekonomicznego o stabilnych perspektywach rozwoju, spokojnie i rozważnie kontynuują i projektują swoją strategię międzynarodową na podstawie kryteriów i założeń paradygmatu geoeconomicznego. Taki wybór jest wyrazem przeświadczenia ich przywódców, iż osiągnięcie parytetu militarnego z USA w dającej się przewidzieć perspektywie czasowej jest pod względem technologicznym i ekonomiczno-finansowym niemożliwe, gdyż doprowadziłoby, tak jak w przypadku ZSRR, do wyczerpania zasobów materialnych i spowolniłoby ogólny rozwój kraju. Przejawia się to w tym, że wzrost wydatków na zbrojenia Chin jest skorelowany ze wzrostem produktu krajowego.

Według opinii najbardziej prestiżowego think tanku z USA, Council on Foreign Relations, wyrażonej w najnowszej jego publikacji, pod względem praktycznego stosowania reguł geoeconomii mocarstwo to jest bez wątpienia światowym liderem w tej dziedzinie¹⁶. O takim wyborze zdecydowały sukcesy rozwoju gospodarczego

¹³ Zob. na ten temat m.in. S. Shirk, *China. Fragile Superpower*, Oxford University Press, London–New York 2008; D. Shambaugh, *China Goes Global. The Partial Power*, Oxford University Press, Oxford–New York 2014; D. Lynch, „The end of China rise”, *Foreign Affairs* z 11 stycznia 2016 r.; Minxin Pei, *China’s Crony Capitalism: The Dynamics of Regime Decay*, Harvard University Press, Cambridge, Mass. 2016.

¹⁴ *The Economist* z 24 grudnia 2016 r., s. 14–15.

¹⁵ *The Economist* z 10 grudnia 2016 r., s. 49.

¹⁶ R.D. Blackwill, J.M. Harris, *War by Other Means: Geoeconomics and Statecraft*, A Council on Foreign Relations Book, Harvard University Press, Cambridge–London 2016.

Tabela 1
Dynamika rozwoju Chin w historycznej perspektywie 1995–2030 (%)

Parametry	1995–2010	2011–2015	2016–2020	2021–2025	2026–2030
Wzrost PKB	9,9	8,6	7,0	5,9	5,0
Wzrost zatrudnienia	0,9	0,3	–0,2	–0,2	–0,4
Wzrost wydajności pracy	8,9	8,3	7,1	6,2	5,5
Struktura gospodarki					
Inwestycje – udział w PKB	46,4	42	38	36	34
Konsumpcja – udział w PKB	48,6	56	60	63	66
Przemysł – udział w PKB	46,9	43,8	41	38	34,6
Usługi – udział w PKB	43	47,6	51,6	56,1	61,1
Zatrudnienie w rolnictwie	38,1	30,0	23,7	18,2	12,5
Zatrudnienie w usługach	34,1	42,0	47,6	52,9	59

Źródło: www.bing.com/images/search?qchina+business+forecast+reportandview=det.2017-01-18.

i modernizacji państwa dzięki polityce otwarcia na współpracę z innymi państwami instytucjami międzynarodowymi. Nic więc dziwnego, że będąc największym beneficjentem współczesnej globalizacji, Chiny zaadaptowały się do wymogów liberalnego porządku międzynarodowego, a obecnie, kiedy jest ona poddawana krytyce nawet na Zachodzie¹⁷, występują w jej obronie, co jest swego rodzaju paradoksem, biorąc pod uwagę to, że są one państwem nieliberalnym.

Prezydent Xi Jinping w trzech najważniejszych publicznych wystąpieniach na forach instytucji międzynarodowych, takich jak: spotkanie na szczycie przywódców APEC, na szczycie przywódców grupy G-20 w Hangzhou w Chinach i podczas Forum Ekonomicznego w Davos, bronił zasad liberalnego porządku, wolnego handlu, otwarcia i globalizacji. Zwłaszcza przemówienie w Davos miało szczególną wymowę, ponieważ było kierowane do elity światowego biznesu i przedstawicieli niemal wszystkich rządów. Zaznaczyć należy, że zostało wygłoszone przed oficjalnym zaprzysiężeniem Donalda Trumpa na prezydenta USA 20 stycznia 2017 r. Stwierdzono w nim, iż źródłem problemów gospodarczych nie jest globalizacja, ale brak właściwych regulacji, które zapobiegałyby jej negatywnym efektom. Podsumowując swoje przemówienie, prezydent Chin oświadczył: „czy to nam się podoba, czy nie, od globalnej gospodarki światowej nie sposób odejść”¹⁸.

W 2016 r. Chiny z powodzeniem wdrażały swoją strategię międzynarodową w duchu geoekonomii, realizując z sukcesem dwa sztandarowe projekty. Pierwszy z nich to Azjatycki Bank Inwestycji Infrastrukturalnych (Asian Infrastructure Investment

¹⁷ Yongjin Zhang, „China and liberal hierarchies in global international society: Power and negotiation for normative change”, *International Affairs* 2016, nr 4, s. 795–816.

¹⁸ *President Xi's Speech to Davos*, www.weforum.org/agenda2017/01/fulltext-of-xi-jiping-keynote-at-the-world.

Tabela 2
Bieżące parametry gospodarki Chin w latach 2011–2015

Parametry	2011	2012	2013	2014	2015
Ludność w mln	1347	1354	1361	1368	1375
PKB w bln USD	5575	6260	7037	7569	7808
PKB <i>per capita</i> w USD	7,511	8,476	9,579	10,352	10,736
Wzrost PKB w skali roku w procentach	9,5	7,8	7,7	7,3	6,9
Wzrost konsumpcji w procentach	11	9,1	7,3	7,8	-
Wzrost inwestycji w procentach	24	20,6	19,6	15,7	10
Wzrost produkcji przemysłowej w procentach	13,9	10	9,7	8,3	6,1
Deficyt budżetu – procent PKB	-1,1	-1,6	-1,9	-1,8	-3,5
Stopy procentowe	6,56	6	6	5,6	4,35
Inflacja (CPI) w procentach	5,4	2,6	2,6	2,0	1,4
Kurs juan–USD	6,29	6,23	6,05	6,21	6,49
Rachunek bieżący – procent PKB	1,8	2,5	1,5	2,7	3,1
Rachunek bieżący w mld USD	136	215	148	277	331
Eksport w bln USD	1,898	2,049	2,209	2,342	2,283
Import w bln USD	1,744	1,819	1,952	1,959	1,681
Rezerwy walutowe w bln USD	3,181	3,312	3,821	3,843	3,330
Dług zagraniczny – procent PKB	9,3	8,7	9	8,6	13,2

Źródło: www.focus-economics.com/countries/China.

Bank), którego władze i zarząd ukonstytuowały się w styczniu 2016 r.¹⁹ Rozpoczęcie działalności operacyjnej tej instytucji finansowej umożliwi finansowanie projektów inwestycyjnych w ramach wielkiej inicjatywy budowy Pasa Gospodarczego Jedwabnego Szlaku i Morskiego Jedwabnego Szlaku XXI wieku²⁰. To wyjątkowe przedsięwzięcie, którego celem jest zbudowanie przestrzeni geoeconomicznej na

¹⁹ Zheng Yongpeng, „AIIB officially launched”, *Chinese American Forum* 2016, nr 3, s. 3–4.

²⁰ Aktualne informacje na temat realizacji tego programu zob. <http://pl.china-embassy.org>.

obszarze między Chinami a Unią Europejską zgodnie z preferencjami i interesami tych pierwszych²¹.

Drugim istotnym narzędziem geoeconomicznej strategii Chin jest podejmowanie działań na rzecz stworzenia dwu- i wielostronnych stref wolnego handlu na podstawie art. XXIV umowy GATT²². W listopadzie 2016 r., wkrótce po wyborach w USA, prezydent Xi Jinping złożył kolejną, trzecią od 2013 r. wizytę w Ameryce Łacińskiej, oferując umowy i porozumienia o wolnym handlu, w tym z największym ugrupowaniem regionalnym Mercosur²³. Równolegle Chiny bardzo mocno zaangażowały się w działania mające na celu utworzenie w regionie Azji i Pacyfiku alternatywnego w stosunku do promowanego przez USA Partnerstwa Transpacyficznego (*Trans-Pacific Partnership*) Całościowego Porozumienia o Współpracy Regionalnej (*Regional Comprehensive Economic Partnership* – RCEP). Miałoby ono obejmować 21 państw regionu, w tym Japonię i Indie, ale z wyłączeniem USA²⁴. Niepowodzenie amerykańskiej koncepcji TPP znacząco zwiększa szansę na realizację tego porozumienia.

Realizacja przez Chiny międzynarodowej strategii w duchu geoeconomii sprawia, że inne państwa nie obawiają się co prawda ich militarnej potęgi, ale tego, że mają one możliwości wykorzystywania instrumentów finansowych czy handlowych do realizacji celów politycznych. Empirycznym potwierdzeniem tej prawidłowości są stosunki Chin–ASEAN realizowane w sferze ekonomicznej na podstawie umowy o wolnym handlu z jednej strony, a z drugiej charakteryzujące się sporem o wyspy na Morzu Południowochińskim między Chinami a częścią państw ASEAN. W dniu 12 lipca 2016 r. Stały Trybunał Arbitrażowy Prawa Morza ogłosił wyrok w sporze o te wyspy między Filipinami i Chinami, uznając, że roszczenia Chin oparte na historycznych argumentach są bezzasadne i nie spełniają kryteriów zawartych w Konwencji prawa morza z 1982 r.²⁵ Pomimo tak niekorzystnego dla siebie orzeczenia Chiny za pomocą presji dyplomatycznej uniemożliwiły przyjęcie przez państwa ASEAN wspólnego stanowiska w tym zakresie²⁶.

STOSUNKI USA–CHINY W 2016 R. – CZY OSTATNI ROK „STRATEGII ZAANGAŻOWANIA”?

Podtytuł trzeciej części artykułu implikuje zmianę w stosunkach USA–Chiny w związku z objęciem urzędu przez nowego prezydenta USA Donalda Trumpa, który w kampanii wyborczej, oskarżając je o nieuczciwą konkurencję, postulował po-

²¹ E. Haliżak, „Przestrzeń geoeconomiczna Chin – perspektywa neoliberalnego instytucjonalizmu i kulturowo-cywilizacyjnej tradycji”, w: M.F. Gawrycki, E. Haliżak i inni (red.), *Tendencje i procesy rozwojowe współczesnych stosunków międzynarodowych*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2016, s. 17–30.

²² Ka Zeng, „China’s free trade agreement diplomacy”, *The Chinese Journal of International Politics* 2016, nr 2, s. 277–305.

²³ „Latin America and China. A golden opportunity”, *The Economist* z 19 listopada 2016 r., s. 41–42.

²⁴ „The collapse of TPP”, ibidem, s. 44–45.

²⁵ G. Poling i in., „Critical questions: Judgement day: The South China Sea Tribunal issues its ruling”, PacNet (Pacific Forum, CSIS) 2016, nr 57.

²⁶ A. Martinez-Barcelon, „The ASEAN way in the South China Sea disputes”, PacNet (Pacific Forum, CSIS) 2016, nr 57A.

trzebę przyjęcia bardziej asertywnej postawy wobec azjatyckiego mocarstwa. 2016 rok był ważny w stosunkach USA–Chiny, dlatego że zmiana administracji po ośmiu latach stwarzała nie tylko okazję do ich podsumowań, ale także do oceny amerykańskiej strategii, określonej mianem rebalansowania w regionie Azji i Pacyfiku. Przypomnijmy, że opierała się ona na czterech filarach:

- alokacji 60% potencjału marynarki wojennej USA w regionie Azji i Pacyfiku,
- utworzeniu Partnerstwa Transpacyficznego, tj. ugrupowania integracyjnego z udziałem 12 państw (bez Chin),
- aktywnej taktyce dyplomatycznej ukierunkowanej na wygrywaniu różnic i sporów między Chinami a ich wschodnioazjatyckimi sąsiadami, tzw. *smart power*,
- współpracy z Chinami²⁷.

2016 rok był wyjątkowym testem i sprawdzianem amerykańskiej strategii, który nie okazał się nazbyt udany lub, innymi słowy, jej efektywność mierzona stopniem realizacji celów nie okazała się najwyższa. Przesądziły o tym niepowodzenia TPP, wyłamanie się Filipin z antychińskiej koalicji, a także niechęć państw ASEAN do zajęcia bardziej asertywnego stanowiska w kwestii sporu na Morzu Południowochińskim po wyroku Trybunału Arbitrażowego Prawa Morza z 12 lipca 2016 r.

Odpowiedź Chin na amerykańską strategię rebalansowania polegała na zaproponowaniu nowej formuły stosunków dwustronnych, określonej mianem „nowego typu stosunków między największymi mocarstwami” (*a new type of major power relations*), którą po raz pierwszy publicznie zaprezentował prezydent Chin podczas wizyty USA w 2013 r. Jej istotą jest stawianie na obustronnie korzystną współpracę (*win-win strategy*), unikanie konfliktów i sporów oraz wzajemne uznanie i szacunek²⁸.

Pierwsze trzy filary amerykańskiej strategii były realizowane z opóźnieniem i niekonsekwentnie (w tym prestiżowa porażka projektu TPP), mimo to w stosunkach USA–Chiny za prezydentury Baracka Obamy nastąpił rozwój zinstytucjonalizowanej współpracy. W samym tylko 2016 r. prezydenci obydwu mocarstw spotkali się przy różnych okazjach czterokrotnie (Szczyt Bezpieczeństwa Nuklearnego w Waszyngtonie, szczyt APEC, szczyt G-20 w Chinach, Szczyt Azji Wschodniej w Laosie). Dzięki temu w obustronnych relacjach utrzymywał się wysoki poziom zaufania i kooperacji, której jednak towarzyszyło konkurowanie w różnych sferach gospodarki oraz odmienne stanowisko w kwestiach terytorialnych²⁹.

Flagowym znakiem i symbolem amerykańsko-chińskiej współpracy jest Dialog Strategiczny i Ekonomiczny (*US–China Strategic and Economic Dialogue*). To system wysoce zinstytucjonalizowanej współpracy obejmujący doroczne spotkania na szczycie wysokich rangą polityków reprezentujących prezydentów obydwu państw.

²⁷ Yin Canrong, „How America’s relationship with China changed under Obama”, www.weforum.org/agenda/2016/12/america-china.

²⁸ Jinghan Zeng, Shaun Breslin, „China’s new type of great power relations. A G-2 with Chinese characteristics”, *International Affairs* 2016, nr 4, s. 773–794.

²⁹ Wu Xinbo, „Cooperation, competition and shaping the outlook: The United States and China’s neighbourhood diplomacy”, *International Affairs* 2016, nr 4, s. 849–867.

Od 2009 r. odbyło się ich osiem. W 2016 r. podczas ostatniego spotkania w Pekinie w dniach 6–7 czerwca delegacjom obydwu państw przewodniczyli minister spraw zagranicznych Chin Yang Jiechi i sekretarz stanu USA John Kerry. Pomysłodawcą zorganizowania takiego forum współpracy był sekretarz skarbu w okresie prezydentury George’a Busha Henry Paulson, wedle którego jego celem nie miało być reagowanie na bieżące wydarzenia, ale dyskusowanie o długofalowych wyzwaniach strategicznych w relacjach wzajemnych³⁰. Oto opinia na ten temat wysokiego rangą przedstawiciela Departamentu Stanu USA z 2016 r.: „Dialog Strategiczny i Ekonomiczny jest flagowym przedsięwzięciem i dorocznym mechanizmem umożliwiającym współpracę rządów obydwu państw. W ciągu ostatnich ośmiu lat udało nam się zrealizować dwa zamierzenia: po pierwsze, ustalić cele i nadać naszym stosunkom właściwy kierunek, po drugie, dialog na tak wysokim szczeblu umożliwił absorbowanie różnego rodzaju szoków systemowych dzięki dyskusji i propozycjom rozwiązań”³¹.

Z przedmiotowego punktu widzenia dialog USA–Chiny jest wielowątkowy i obszerny, gdyż obejmuje aż 91 ważnych problemów funkcjonalnych. Ramy artykułu nie pozwalają na ich omówienie, ale wystarczy wymienić niektóre tylko z nich, by uzmysłwić, jak są one bardzo zróżnicowane, obejmując niemal wszystkie dziedziny relacji wzajemnych. Oto one: spotkanie na szczycie prezydentów obydwu mocarstw, środki budowy zaufania, cyberbezpieczeństwo, nieprolifracja broni masowej zagłady, współpraca celna, kwestie Korei Północnej i Afganistanu, Milenijne Cele Rozwoju, energetyka, ochrona środowiska, rybołówstwo, ochrona zdrowia, współpraca naukowa³².

Zaawansowanej współpracy gospodarczej i znaczącej współzależności w tej dziedzinie towarzyszy rywalizacja; w 2016 r. przejawiała się w postaci dwóch wydarzeń, które z pewnością będą negatywnie oddziaływać w przyszłości na stan stosunków między tymi mocarstwami. Pierwszym z nich jest niezakończenie wbrew pierwotnym zapowiedziom negocjacji o zawarciu dwustronnej umowy o inwestycjach (*bilateral investment treaty* – BIT). Drugim, o jeszcze większym ciężarze gatunkowym – odmowa uznania przez USA Chin za kraj o gospodarce rynkowej (*market economy*). Wedle władz w Pekinie umowa o przystąpieniu Chin do WTO w 2001 r. przewidywała, że po 15 latach główni partnerzy handlowi, w tym UE i USA, przyznają Chinom status gospodarki rynkowej³³. Tak się jednak nie stało, a same Chiny zostały w ten sposób „upokorzone”, gdyż w ich opinii USA i UE nie wywiązały się z danego przyrzeczenia. W związku z tym wniosły one skargę do Trybunału Arbitrażowego, ale jak pisze tygodnik *The Economist*, „wojna handlowa” USA–Chiny wisi w powie-

³⁰ C. Reade, „The US–China S & ED: Time to tinker, not to toss”, *Freeman Report* 2016, nr 18, www.csis.org.

³¹ US Department of State, *Diplomacy in Action. US–China Strategic and Economic Dialogue Outcomes of the Strategic Track*, <https://www.state.gov/v/pa/prs/ps/2016/06/258146.htm> (dostęp: 04.01.2017).

³² Jie Huang, „Challenges and solutions for the China–US BIT negotiations: Insights from the recent development of FTZs in China”, *Journal of International Economic Law* 2015, t. 28 (2), s. 307–339.

³³ F. Urdines, G. Masiero, „China and the WTO: Will the market economy status make any difference after 2016”, *The Chinese Economy* 2015, nr 48, s. 155–172.

trzu i może jej zapobiec tylko strategiczne porozumienie polityczne³⁴. Zmiana warty w Białym Domu czyni tę możliwość mało prawdopodobną. Jak pisze jeden z ekspertów, nowa administracja jest skłonna wykorzystać wszystkie słabości Chin i przewagi USA, aby powstrzymać i spowolnić dalszy rozwój konkurenta. To wszystko uzasadnia znaczenie 2016 roku jako kończącego pewną epokę w stosunkach USA–Chiny i wyznaczającego początek nowej, która może się przekształcić w nową zimną wojnę, ale realizowaną wedle geoeconomicznej logiki.

THE ASIA-PACIFIC REGION: “SORRY, BUT ON BALANCE, THE CHINESE ECONOMIC MODEL IS PROBABLY SUSTAINABLE”

The aim of the article is to analyze Asia-Pacific international relations from a US-China bilateral perspective. In 2016, due to its good economic performance, China strengthened its international position in the region. It also undertook many offensive diplomatic actions such as: improvement of bilateral relations with the Philippines, setting Asian International Investment Bank, or launching the silk road initiative.

On balance, failure of the Trans-Pacific Partnership agreement was a set-back for the United States, but at the same time it improved China's bargaining position against other countries in the region.

Keywords: China's peaceful rise, Trans-Pacific Partnership, East Asia Summit, ASEAN, G-20, Xi Jinping, US-China Economic and Strategic Dialogue, South-China Sea

Słowa kluczowe: pokojowy wzrost Chin, Partnerstwo Transpacyficzne, Szczyt Azji Wschodniej, ASEAN, G-20, Xi Jinping, Dialog Strategiczny i Ekonomiczny USA–Chiny, Morze Południowochińskie

³⁴ „China and trade”, *The Economist* z 17 grudnia 2016 r., s. 62.